הִלְכוֹת פֶּסַח סִימָן תעה

תעה יֶתֶר דִּינֵי הַסֵּדֶר. וּבוֹ ז׳ סְעִיפִים:

א פְּסָחִים קט״ו (ע״ב). ב בְּרָכוֹת (ל״ח) [ל״ט] (ע״ב). ג הָרֹא״ש (פ״י סי׳ ל) וְהַמָּרְדְּכַי (סדר של פסח לח.) שָׁם וּשְׁאָר פּוֹסְקִים. ד טוּר בְּשֵׁם הַיְרוּשַׁלְמִי. ה טוּר. ו מִשְׁנָה פְּסָחִים ל״ט (ע״א). ז מֵימְרָא דְּרַב פַּפָּא קט״ו (ע״ב). ח טוּר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹנָה.

א (א) * [א]יִטֹּל יָדָיו וִיבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם. וְיִקַּח הַמַּצּוֹת כַּסֵּדֶר שֶׁהִנִּיחָם, הַפְּרוּסָה בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת, (א׳) (ב) [ב]וְיֹאחֲזֵם בְּיָדוֹ * וִיבָרֵךְ ׳הַמּוֹצִיא׳ וְ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳, וְאַחַר כָּךְ יִבְצַע מֵהַשְּׁלֵמָה (ג) הָעֶלְיוֹנָה וּמֵהַפְּרוּסָה (ג) [ג]מִשְּׁתֵיהֶן בְּיַחַד, [ד]וְיִטְבְּלֵם (ג) בְּמֶלַח. הַגָּהּ: (ד) וְאֵין הַמִּנְהָג לְטָבְלָם בְּמֶלַח (ה) בְּלַיְלָה רִאשׁוֹנָה, דְּפַת נָקִי אֵין צָרִיךְ מֶלַח. (ו) וְיֹאכְלֵם (ז) בַּהֲסִבָּה (ח) בְּיַחַד (ט) * כַּזַּיִת מִכָּל אֶחָד, [ה]וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כִּשְׁנֵי זֵיתִים בְּיַחַד, יֹאכַל (י) שֶׁל (ד) הַמּוֹצִיא תְּחִלָּה (יא) וְאַחַר כָּךְ שֶׁל אֲכִילַת מַצָּה. [ו]וְאַחַר כָּךְ יִקַּח (יב) כַּזַּיִת מָרוֹר (יג) [ז]וִישַׁקְּעֶנּוּ כֻּלּוֹ (ה) בַּחֲרֹסֶת, וְלֹא יַשְׁהֶנּוּ בְּתוֹכוֹ שֶׁלֹּא יִבָּטֵל (ו) טַעַם מְרִירוּתוֹ, [ח]וּמִטַּעַם זֶה צָרִיךְ

בְּאֵר הֵיטֵב

א (א׳) **וְיֹאחֲזֵם.** כָּל שְׁלָשְׁתָּן, הָעֶלְיוֹנָה לְמוֹצִיא וְהַשְּׁלִישִׁית לְלֶחֶם מִשְׁנָה וְהַפְּרוּסָה עַל שֵׁם ׳לֶחֶם עֹנִי׳. וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, וְיַנִּיחַ הַשְּׁלִישִׁית לְהִשָּׁמֵט מִיָּדוֹ וִיבָרֵךְ עַל הַפְּרוּסָה עִם תְּפִיסַת הָעֶלְיוֹנָה עַל אֲכִילַת מַצָּה, וִיבָרֵךְ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת טֶרֶם יִשְׁבְּרֵם. מַהֲרִי״ל (סדר ההגדה) וְהָאַחֲרוֹנִים: (ג) **הָעֶלְיוֹנָה.** אֲפִלּוּ חָל בְּשַׁבָּת. דַּרְכֵּי מֹשֶׁה (סי׳ רעד סק״א). עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רע״ד (ס״א): (ג) **בְּמֶלַח.** וְכֵן הוּא בַּכְּתָבִים (עי׳ שער המצות פרשת עקב ד״ה כונות הבציעה): (ד) **הַמּוֹצִיא.** עַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּסִימָן (תע״ד) [תע״ב] סָעִיף קָטָן ח׳. וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק״ד), עַל כָּל פָּנִים לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לִבְלֹעַ כַּזַּיִת מְרֻסָּק בְּבַת אַחַת, וּבְדִיעֲבַד אַף אִם אוֹכֵל מְעַט מְעַט, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶם כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. וְכֵן בְּמָרוֹר אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה אִם קָשֶׁה עָלָיו לִבְלֹעַ בְּיַחַד. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ: (ה) **בַּחֲרֹסֶת.** לְהָמִית הָאָרֶס שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַד אַחַר הַטִּבּוּל קֹדֶם אֲכִילָה: (ו) **טַעַם.** וְכֵן אֵין לִשְׁרוֹת הַמָּרוֹר מֵעַת לְעֵת בְּמַיִם, דְּכָבוּשׁ הוּא. מָגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן תע״ג סָעִיף קָטָן י״ד. וְהַחֹק יַעֲקֹב (סי׳ תעג סק״כ) מֵקֵל בָּזֶה,

בֵּאוּר הֲלָכָה

א * **יִטֹּל יָדָיו.** עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״א). **וְכָתוּב בְּשִׁבֳּלֵי הַלֶּקֶט** (סי׳ ריח), כֵּיוָן שֶׁתָּלוּי הַטַּעַם בְּהֶסַּח הַדַּעַת, [א]**אִם בָּרוּר לוֹ שֶׁשִּׁמֵּר יָדָיו הֵיטֵב וְלֹא נָגַע בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים הַמְטַמְּאִין הַיָּדַיִם, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל יָדָיו, שֶׁהֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת מִנְּטִילָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאִם נָטַל אֵין לוֹ לְבָרֵךְ,** שֶׁמָּא יִהְיֶה בְּרָכָה לְבַטָּלָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּכְעֵין זֶה כָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק״א) בְּשֵׁם הַמָּרְדְּכַי (הסדר בקצרה לד.). **וְאַף דִּלְדִינָא לְדִידָן בְּוַדַּאי צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל יָדָיו** וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן קנ״ח סָעִיף ז׳ **וּבִפְרָט כְּשֶׁלֹּא כִּוֵּן מִתְּחִלָּה לַאֲכִילָה, עַל כָּל פָּנִים אֵין לוֹ לְבָרֵךְ וְכַמְבֹאָר שָׁם. וְהַנָּכוֹן שֶׁבְּאֹפֶן זֶה יְטַמֵּא יָדָיו קֹדֶם הַנְּטִילָה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵךְ:**

* **וִיבָרֵךְ ׳הַמּוֹצִיא׳ וְ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ וְאַחַר כָּךְ וְכוּ׳.** הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּאִיכָּא פְּלוּגְתָא, דְּאִית פּוֹסְקִים דְּסוֹבְרִין שֶׁיְּבָרֵךְ ׳הַמּוֹצִיא׳ עַל הַשְּׁלֵמָה וְ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ עַל הַפְּרוּסָה, וְאִית דְּסָבְרִי לְהֵפֶךְ, לְכָךְ פָּסַק הַמְחַבֵּר שֶׁיֹּאחֵז שְׁתֵּיהֶם בְּיָדוֹ [לְבַד הַתַּחְתּוֹנָה בִּשְׁבִיל לֶחֶם מִשְׁנָה] וִיבָרֵךְ ׳הַמּוֹצִיא׳ וְ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ וְיִבְצַע מִשְּׁנֵיהֶם:

* **כַּזַּיִת מִכָּל אֶחָד.** עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ט) בְּטַעַם דָּבָר זֶה, וְהוּא מִדִּבְרֵי הַמְפָרְשִׁים. **אָכֵן בְּעִקַּר הַדָּבָר תָּמוּהַּ מְאֹד, דִּלְפִי כָּל זֶה נְפַק לָן דָּבָר חָדָשׁ דִּבְלַיְלָה רִאשׁוֹנָה צָרִיךְ לֶאֱכֹל שְׁנֵי כַּזַּיִת, וְלֹא מָצִינוּ זֶה בְּשׁוּם מָקוֹם,** וְכָל הָנֵי פּוֹסְקִים דְּסָבְרִי דְּצָרִיךְ שָׁלֹשׁ מַצּוֹת לַסֵּדֶר לֹא הִזְכִּירוּ זֶה, **זוּלַת הָרֹא״ש** (סי׳ ל)

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

אַחֲרוֹנָה. דְּאֵין הֶסַּח הַדַּעַת קוֹבֵעַ בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, וְכַנַּ״ל (סק״ג):

א (א) **יִטֹּל יָדָיו וְכוּ׳.** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, אַף עַל גַּב שֶׁנָּטַל לְהַיְרָקוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסִימָן תע״ג סָעִיף ו׳, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּאָמַר בֵּינְתַיִם הַגָּדָה וְהַלֵּל, (א׳) חָיְשִׁינַן שֶׁמָּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְנָגַע בְּמָקוֹם מְטֻנָּף, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן: (ב) **וְיֹאחֲזֵם בְּיָדוֹ.** כָּל (ג) שְׁלָשְׁתָּן, הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה בִּשְׁבִיל לֶחֶם מִשְׁנָה, וְהַפְּרוּסָה עַל שֵׁם ׳לֶחֶם עֹנִי׳ (דברים טז ג). וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת ׳הַמּוֹצִיא׳, וְיַנִּיחַ הַשְּׁלִישִׁית לְהִשָּׁמֵט מִיָּדוֹ וִיבָרֵךְ עַל הַפְּרוּסָה עִם תְּפִיסַת הָעֶלְיוֹנָה ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳, וִיבָרֵךְ שְׁתֵּי הַבְּרָכוֹת טֶרֶם יִשְׁבְּרֵם, וּכְמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם הַמְחַבֵּר וְאַחַר כָּךְ וְכוּ׳: (ג) **מִשְּׁתֵיהֶן בְּיַחַד.** דְּהָא לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לֶאֱכֹל מִשְּׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת וּכְדִלְקַמֵּיהּ, (ג) וְעַל כֵּן נָכוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַבְּצִיעָה גַּם כֵּן בְּבַת אַחַת וְלֹא בָּזֶה אַחַר זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶפְסֵק בֵּין בְּצִיעָה רִאשׁוֹנָה לַאֲכִילָה: (ד) **וְאֵין הַמִּנְהָג לְטָבְלָם וְכוּ׳.** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, אַף שֶׁבְּכָל יְמוֹת הַפֶּסַח מַטְבִּילִין בְּמֶלַח אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְקִיָּה וְאֵינָהּ צְרִיכָה טִבּוּל מִן הַדִּין, וּכְדִמְבֹאָר לְעֵיל סִימָן קס״ז סָעִיף ה׳, (ד) מִכָּל מָקוֹם בְּלֵילוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁל פֶּסַח אֵין נוֹהֲגִין כֵּן, דִּטְפֵי הוּא נִרְאֶה לֶחֶם עֹנִי כְּשֶׁאֵינוֹ טָבוּל בְּמֶלַח: (ה) **בְּלַיְלָה רִאשׁוֹנָה.** רְצוֹנוֹ לוֹמַר בְּלֵילוֹת רִאשׁוֹנוֹת: (ו) **וְיֹאכְלֵם וְכוּ׳.** לְפִי שֶׁבֵּרֵךְ שְׁתֵּי הַבְּרָכוֹת (ה) וְכַוָּנָתוֹ הָיָה עַל הַשְּׁלֵמָה וְעַל הַפְּרוּסָה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לֶאֱכֹל מִשְּׁנֵיהֶם: (ז) **בַּהֲסִבָּה.** עַיֵּן לְעֵיל בְּסִימָן תע״ב סָעִיף ז׳ וּבַהַגָּ״הּ שָׁם: (ח) **בְּיַחַד.** שֶׁאִם יֹאכַל מִתְּחִלָּה כַּזַּיִת שֶׁל ׳הַמּוֹצִיא׳ דְּהַיְינוּ מִן הַשְּׁלֵמָה, (ו) הֲרֵי הוּא כְּמַפְסִיק בֵּין בִּרְכַּת ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ לַאֲכִילַת הַפְּרוּסָה שֶׁעֲלָהּ קָאֵי הַבְּרָכָה, וְאִם יֹאכַל הַפְּרוּסָה מִקֹּדֶם וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁלֵמָה, גַּם כֵּן הוּא כְּמַפְסִיק לְהָנֵי פּוֹסְקִים דְּסָבְרִי דְּבִרְכַּת ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ קָאֵי עַל הַשְּׁלֵמָה, וְעַל כֵּן יֹאכְלֵם בְּיַחַד: (ט) **כַּזַּיִת מִכָּל אֶחָד.** מִן הַפְּרוּסָה בְּוַדַּאי צָרִיךְ כַּזַּיִת דְּהָא מְבָרְכִין ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ וְאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, אֲבָל פְּרוּסַת ׳הַמּוֹצִיא׳ הֲלֹא קַיְמָא לָן דְּ׳הַמּוֹצִיא׳ מְבָרְכִין אֲפִלּוּ עַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת וְכַנַּ״ל בְּסִימָן ר״י (ס״א), (ז) אֶלָּא מִשּׁוּם דְּיֵשׁ פּוֹסְקִין שֶׁסּוֹבְרִין דְּבִרְכַּת ׳הַמּוֹצִיא׳ קָאֵי עַל הַפְּרוּסָה וּבִרְכַּת ׳עַל אֲכִילַת מַצָּה׳ קָאֵי עַל הַשְּׁלֵמָה, לְכָךְ צָרִיךְ מִכָּל אַחַת כַּזַּיִת. וְהִסְכִּימוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּצָרִיךְ רַק לְהַכְנִיס לְפִיהוּ אֶת שְׁנֵי הַזֵּיתִים בְּבַת אַחַת וּלְרַסְקָם, (ח) אֲבָל אֵין מְחֻיָּב לְבָלְעָם בְּבַת אַחַת, אֶלָּא דַּי שֶׁיִּבְלַע כַּזַּיִת לְעֵרֶךְ בְּבַת אַחַת וְאַחַר כָּךְ יִבְלַע הַשְּׁאָר, וּבְדִיעֲבַד אֲפִלּוּ בָּלַע הַכַּזַּיִת מְעַט מְעַט יָצָא, כֹּל שֶׁלֹּא שָׁהָה מִתְּחִלַּת אֲכִילָתוֹ עַד סוֹפָהּ יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס: (י) **שֶׁל הַמּוֹצִיא תְּחִלָּה.** הִיא הַשְּׁלֵמָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁמֵּעִקַּר הַדִּין עֲלָהּ קָאֵי בִּרְכַּת ׳הַמּוֹצִיא׳. וְלֹא הָוֵי כְּהֶפְסֵק בְּדִיעֲבַד מַה שֶּׁאוֹכְלָהּ בֵּין בִּרְכַּת אֲכִילַת מַצָּה לַאֲכִילַת הַפְּרוּסָה, (ט) כֵּיוָן שֶׁהִיא בָּאָה לְצֹרֶךְ אוֹתוֹ כַּזַּיִת, דְּהַיְינוּ לְצֹרֶךְ בִּרְכַּת ׳הַמּוֹצִיא׳ שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל כַּזַּיִת שֶׁל הַפְּרוּסָה. וְכָתְבוּ הַפּוֹסְקִים שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל (י) גַּם כַּזַּיִת רִאשׁוֹן שֶׁל הַמּוֹצִיא בַּהֲסִבָּה: (יא) **וְאַחַר כָּךְ שֶׁל אֲכִילַת מַצָּה.** וּבְדִיעֲבַד אִם אָכַל כַּזַּיִת אֶחָד (יא׳) בֵּין מֵהַשְּׁלֵמָה וּבֵין מֵהַפְּרוּסָה, יָצָא: (יב) **כַּזַּיִת מָרוֹר.** וַאֲפִלּוּ אָכַל קֶלַח שָׁלֵם עִם הָעֲלִין כִּבְרִיָּתָהּ לֹא יָצָא, (יג) כֹּל שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת [תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (ח״ב סי׳ רמג)]: (יג) **וִישַׁקְּעֶנּוּ כֻּלּוֹ.** כְּדֵי לְהָמִית אֶרֶס

שַׁעַר הַצִּיּוּן

א (א׳) גְּמָרָא (קטו:): (ג) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״ב) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: (ג) כֵּן נִרְאֶה לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, וּכְעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיָן בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא בְּסִימָן קס״ז סָעִיף א׳, עַיֵּן שָׁם: (ד) אַחֲרוֹנִים: (ה) פָּשׁוּט: (ו) חֹק יַעֲקֹב (סק״ה). וְעוֹד בְּבַ״ח (ס״ב) טַעַם אַחֵר, דְּאִם יֹאכַל שֶׁל הַמּוֹצִיא תְּחִלָּה [הַיְינוּ הַשְּׁלֵמָה דְּמִסְתָּמָא הַבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה עֲלָהּ קָאֵי הָעִקָּר, שֶׁהִיא הָעֶלְיוֹנָה], יָצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת מַצָּה, וַאֲנָן בָּעִינַן לְכַתְּחִלָּה לֶחֶם עֹנִי לְשֵׁם מַצָּה דְּהִיא הַפְּרוּסָה וְלֹא הַשְּׁלֵמָה, וְלֶאֱכֹל שֶׁל הַפְּרוּסָה מִתְּחִלָּה גַּם כֵּן אֵין נָכוֹן, אַחֲרֵי דְּהַשְּׁלֵמָה מֻנַּחַת מִלְמַעְלָה וְאֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת: (ז) פְּרִי חָדָשׁ וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: (ח) חֹק יַעֲקֹב (סק״ז) וְאֵלִיָּה רַבָּה (סק״ב) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: (ט) הַגְּרַ״ז (ס״ז): (י) פְּרִי מְגָדִים (א״א סק״ד) וְהַגְּרַ״ז (ס״ט): (יא׳) הַגְּרַ״ז (ס״ח) וּפָשׁוּט: (יג) וַאֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר לְעֵיל סִימָן ר״י סָעִיף א׳ דְּדָבָר חָשׁוּב כִּבְרִיָּה מְבָרְכִין בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה אֲפִלּוּ בִּדְלֵיכָּא כַּזַּיִת, הָכָא לֵיכָּא בְּרִיָּה אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ עִם הַשָּׁרָשִׁים, שֶׁהֲרֵי אֵין יוֹצְאִין בְּשָׁרָשִׁים (וּכְדִלְעֵיל סִימָן תע״ג סָעִיף ה׳), וְאִם כֵּן אָתֵי שָׁרָשִׁים דִּרְשׁוּת וּמְבַטְּלִים מָרוֹר דְּמִצְוָה [מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל (סק״ח)]. וְעַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר שֶׁפִּקְפֵּק בְּטַעַם זֶה. וְלִי נִרְאֶה פָּשׁוּט דְּצִוּוּי הַתּוֹרָה הוּא לֶאֱכֹל מָרוֹר זֵכֶר לְ׳וַיְמָרֵרוּ אֶת חַיֵּיהֶם׳, וּבְפָחוֹת מִכַּזַּיִת לֹא חָשְׁבָה הַתּוֹרָה לְזֵכֶר, וְאִם כֵּן מַאי מְהַנֵּי שֶׁהוּא בְּרִיָּה וְהוּא חָשׁוּב, הֲלֹא עַל כָּל פָּנִים בְּכָל שֶׁהוּא לֵיכָּא זֵכֶר, וְהָתָם שָׁאנֵי דְּמִשּׁוּם חֲשִׁיבוּת הַבְּרִיָּה חָשׁוּב לְהוֹדוֹת לַה׳:

ליקוטי דברי הרב: א] ובשו״ע הרב (ס״ב) הוסיף שלכתחילה אין נכון לכוין בנטילה ראשונה לפטור גם הנטילה שקודם הסעודה ולשמור ידיו מהיסח הדעת.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

לְנַעַר הַחֲרֹסֶת מֵעָלָיו, וִיבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', (יד) וְיֹאכְלֶנּוּ בְּלֹא (ז) הֲסִבָּה. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל (טו) מַצָּה שְׁלִישִׁית וּבוֹצֵעַ מִמֶּנָּה, [*] (טז) [ט]וְכוֹרְכָהּ עִם הַמָּרוֹר (יז) 'וְטוֹבְלָהּ (ח) בַּחֲרֹסֶת. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים (יח) דְּאֵין לְטָבְלוֹ, וְכֵן הוּא בְּמִנְהָגִים (טירנא, ליל הסדר), (יט) וְכֵן רָאִיתִי נוֹהֲגִין. (כ) * וְאוֹמֵר 'זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ (ט) (כא) כְּהִלֵּל', (כב) וְאוֹכְלָן בְּיַחַד (כג) בַּהֲסִבָּה. וּמִשֶּׁבֵּרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מַצָּה' [כ]לֹא (י) יָסִיחַ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מֵעִנְיַן הַסְּעוּדָה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּרִיכָה זוֹ, (כד) כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בִּרְכַּת 'אֲכִילַת מַצָּה' וּבִרְכַּת 'אֲכִילַת מָרוֹר' גַּם לִכְרִיכָה זוֹ: ב (כה) [ל]אִם אֵין לוֹ (יא) יְרָקוֹת לְטִבּוּל רִאשׁוֹן אֶלָּא מָרוֹר, יְבָרֵךְ עָלָיו * בְּטִבּוּל רִאשׁוֹן 'בּוֹרֵא פְּרִי (יב) הָאֲדָמָה' (כו) וְ'עַל

ט בְּרַיְיתָא שָׁם (קטו.). י טוּר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ שְׁמַעְיָה (סדר פסח, הובא בדקדוקי סופרים סוף פסחים), בְּשֵׁם רַשִׁ"י (סידור רש"י סי' שפ) וְהָרֹא"ש (סי' כז). כ טוּר בְּשֵׁם (אָחִיו הָרַב רַבֵּנוּ יְחִיאֵל) [בַּעַל הַמַּנְהִיג] (הלכות פסח סי' פד). ל שָׁם בַּגְּמָרָא קט"ו (ע"א) וּכְרַב חִסְדָּא.

בְּאֵר הֵיטֵב

עַיֵּן שָׁם: (ז) הֲסִבָּה. וְאִם רוֹצֶה לְהָסֵב רַשַּׁאי: (ח) בַּחֲרֹסֶת. וְכֵן פָּסְקוּ הַבַּ"ח (ס"ו) וּמַהֲרַ"ל מִפְּרָאג (גבורות ה' פס"ג) וְטַ"ז (סק"ו) וְחֹק יַעֲקֹב (ס"ק יא) וְהָאַחֲרוֹנִים לִטְבֹּל בַּחֲרֹסֶת. וְהַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"ז) כָּתַב, הֵיכָא דְּנָהוּג נָהוּג: (ט) כְּהִלֵּל. הַנּוּסְחָא שֶׁלָּנוּ כָּךְ הוּא, 'כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הָיָה כּוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל' וְכוּ'. וְהַטַּ"ז (סק"ט) כָּתַב דְּיֵשׁ לוֹמַר 'הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר', וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י (קטו.), וְכֵן כָּתַב הָאֲרִ"י זַ"ל (שער הכוונות פסח דרוש ה. פרי עץ חיים חג המצות פ"ג). וְהַחֹק יַעֲקֹב (ס"ק יג) כָּתַב דְּעַכְשָׁו אֵין פֶּסַח אֵין לְהַזְכִּיר פֶּסַח, דְּאֵיךְ יֹאמַר שֶׁקֶר כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ פֶּסַח, עַל כֵּן אֵין לְשַׁבֵּשׁ הַנּוּסְחָא שֶׁלָּנוּ, עַיֵּן שָׁם: (י) יָסִיחַ. וְאִם סָח, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. בַּ"ח (ס"ז), טַ"ז (סק"ז), מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ח): ב (יא) יְרָקוֹת כוּ'. וְטוֹב לַחֲזֹר אַחַר שְׁאָר יְרָקוֹת, לְאַפּוֹקֵי נַפְשֵׁיהּ מִפְּלוּגְתָא שֶׁבַּגְּמָרָא. וְאִם אֵין לוֹ יְרָקוֹת יִקַּח דָּבָר אַחֵר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲפִלּוּ הוּא מִין לֶפֶת. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ט): (יב) הָאֲדָמָה. וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"י), דַּוְקָא אִם לוֹקֵחַ מֵאוֹתוֹ מִין מָרוֹר שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל חַי מְבָרְכִין עָלָיו כָּךְ, אֲבָל מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלוֹ חַי כְּמוֹ תַּמְכָא שֶׁקּוֹרִין

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

א [בשו"ע] וְכוֹרְכָהּ עִם הַמָּרוֹר. עַיֵּן בְּשַׁאֲגַת אַרְיֵה סִימָן ק' דְּמִדִּבְרֵי הָרֹא"ש (פ"י סי' כה) מַשְׁמַע הָא דְּמָרוֹר בָּעֵי כַּזַּיִת הַיְנוּ מִשּׁוּם דִּמְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר דִּכְרִיכָה אֵין צְרִיכָה כַּזַּיִת, וְהִשִּׁיג עַל זֶה וְהֵבִיא רְאָיוֹת דְּחַיָּב לֶאֱכֹל כַּזַּיִת בִּזְמַן דְּאִיכָּא פֶּסַח מִדְּאוֹרַיְיתָא, וּבִזְמַן הַזֶּה מִדְּרַבָּנָן, בְּלֹא טַעֲמָא דִּבְרָכָה, וְכֵן בַּכְּרִיכָה שֶׁעוֹשִׂין זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת (יג) שֶׁאֵין נוֹהֲגִין לְשַׁקֵּעַ כֻּלּוֹ, אֶלָּא בְּטִבּוּל מִקְצָתוֹ: (יד) וְיֹאכְלֶנּוּ בְּלֹא הֲסִבָּה. שֶׁהוּא זֵכֶר לְעַבְדוּת. (יד) וּמִכָּל מָקוֹם אִם רוֹצֶה לֶאֱכֹל בַּהֲסִבָּה, רַשַּׁאי: (טו) מַצָּה שְׁלִישִׁית. כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוָה בִּשְׁלָשְׁתָּן: (טז) וְכוֹרְכָהּ עִם הַמָּרוֹר. וְצָרִיךְ כַּזַּיִת מַצָּה (טו) וְכַזַּיִת מָרוֹר. וְטַעַם כְּרִיכָה זוֹ (טז) כְּדֵי לָצֵאת דַּעַת הִלֵּל דִּסְבִירָא לֵיהּ דִּקְרָא דְּ'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ' (במדבר ט יא) בַּהֲדֵי הֲדָדֵי מַשְׁמַע. וּמִכָּל מָקוֹם לָצֵאת רַק בָּזֶה יְדֵי אֲכִילַת מַצָּה וַאֲכִילַת מָרוֹר אִי אֶפְשָׁר בַּזְּמַן הַזֶּה אֲפִלּוּ לְהִלֵּל, דְּכֵיוָן דְּמָרוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּלֵיכָא פֶּסַח אֵינוֹ רַק מִדְּרַבָּנָן, וְעַל כֵּן כְּשֶׁיֹּאכְלֵם בְּיַחַד אָתֵי טַעַם מָרוֹר וּמְבַטֵּל לָהּ לְטַעַם מַצָּה שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְיתָא אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, וּמִשּׁוּם זֶה צָרִיךְ לֶאֱכֹל מִתְּחִלָּה כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל שְׁנֵיהֶם בְּיַחַד כְּדֵי לַעֲשׂוֹת זֵכֶר לַזְּמַן שֶׁהָיָה מִקְדָּשׁ קַיָּם וְהִקְרִיבוּ פֶּסַח, וְאָז לְפִי דַּעַת הִלֵּל הָיוּ אוֹכְלִים מַצָּה וּמָרוֹר בְּיַחַד: (יז) וְטוֹבְלָהּ בַּחֲרֹסֶת. שֶׁהֲרֵי (יז) כְּרִיכָה זוֹ הִיא זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל, וְהִלֵּל הָיָה מְקַיֵּם מִצְוַת חֲרֹסֶת בְּמָרוֹר זֶה שֶׁבַּכְּרִיכָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה אוֹכֵל מָרוֹר כְּלָל קֹדֶם כְּרִיכָה זוֹ. וְגַם בָּזֶה צָרִיךְ לְנַעַר הַחֲרֹסֶת כְּמוֹ בַּמָּרוֹר שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם [מַאֲמַר מָרְדְּכַי (סק"ז)]: (יח) דְּאֵין לְטָבְלוֹ. טַעְמָם, שֶׁכְּבָר קִיֵּם מִצְוַת חֲרֹסֶת בְּטִבּוּל רִאשׁוֹן, (יח) וְגַם אֵין לָחֹשׁ לְאֶרֶס שֶׁבְּמָרוֹר זֶה כֵּיוָן שֶׁאוֹכְלוֹ עִם מַצָּה בִּכְרִיכָה: (יט) וְכֵן רָאִיתִי נוֹהֲגִין. עַיֵּן בָּאַחֲרוֹנִים שֶׁהִסְכִּימוּ דְּהָעִקָּר כַּדֵּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וּמִכָּל מָקוֹם הֵיכִי דְּנָהוּג נָהוּג: (כ) וְאוֹמֵר. עַיֵּן בֵּאוּר הֲלָכָה (ד"ה ואומר זכר למקדש): (כא) כְּהִלֵּל. וְהַנֻּסְחָא אֶצְלֵנוּ בַּהַגָּדָה 'כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' הָיָה כּוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכְלָם בְּיַחַד'. (יט) וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר [א]'הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר': (כב) וְאוֹכְלָן בְּיַחַד. עַיֵּן לְעֵיל סָעִיף קָטָן ט' שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁאֵין צָרִיךְ לִבְלֹעַ בְּיַחַד רַק לְהַכְנִיסָם בְּפִיהוּ בְּבַת אַחַת, (כ) וְהוּא הַדִּין הָכָא: (כג) בַּהֲסִבָּה. [ב]מִשּׁוּם (כא) מַצָּה שֶׁאוֹכֵל: (כד) כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה. רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּהָא עוֹשִׂין אָנוּ זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ, וְאָז הָיָה עִקַּר הַמִּצְוָה רַק בִּכְרִיכָה, וְלָכֵן צָרִיךְ שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק כְּדֵי שֶׁתָּחוּל הַבְּרָכָה עַל הַכְּרִיכָה. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה, וּבְדִיעֲבַד (כב) אִם סָח בֵּינְתַיִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל הַכְּרִיכָה: ב (כה) אִם אֵין לוֹ יְרָקוֹת וְכוּ'. דִּלְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַכַּרְפַּס מִמִּין שֶׁאֵינוֹ מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי מָרוֹר, וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן תע"ג בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן כ': (כו) וְ'עַל אֲכִילַת מָרוֹר'. דְּאִי אֶפְשָׁר בָּזֶה (כג) לִנְהֹג כְּמוֹ בִּשְׁאָר פְּעָמִים לֶאֱכֹל בְּלִי בְּרָכָה וּלְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר' אַחַר כַּזַּיִת מַצָּה, דְּאַחַר שֶׁכְּבָר מִלֵּא כְּרֵסוֹ מִמֶּנּוּ קֹדֶם לָכֵן בְּלִי בְּרָכָה אֵינוֹ הָגוּן לְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ, עַל כֵּן יְבָרֵךְ בִּתְחִלָּה

בֵּאוּר הֲלָכָה

וְהַמָּרְדְּכַי (סדר פסח לח.), וּבַשַּׁ"ס (קח.) לֹא נִזְכַּר אֶלָּא כַּזַּיִת, הַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת. וְאַף שֶׁאֶפְשָׁר לִדְחֹק דְּעִקַּר שִׁיעוּרָא הוּא בְּכַזַּיִת, וּבְדִיעֲבַד יוֹצְאִין בּוֹ, מִכָּל מָקוֹם כָּל כִּי הַאי מִלְּתָא הָוֵי לֵיהּ לַתַּלְמוּד לְפָרוּשֵׁי. וּבֶאֱמֶת אַף לְהָנֵי דְּמַצְרִיכִים שָׁלֹשׁ מַצּוֹת הוּא רַק מִשּׁוּם לֶחֶם מִשְׁנָה, וְגַם הָא דְּהִצְרִיכוּ לְכַוֵּן בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה עַל מַצָּה אַחַת וּבִבְרָכָה שְׁנִיָּה עַל מַצָּה שְׁנִיָּה, הוּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, אֲבָל גַּם לְדִידְהוּ שְׁתֵּי הַמַּצּוֹת הֵם דָּבָר אֶחָד וּכְמוֹ בְּשַׁבָּת לֶחֶם מִשְׁנָה, וּמֵעִקַּר הַדִּין יָכוֹל לֶאֱכֹל אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה, רַק מִשּׁוּם דְּעַל כָּל אֶחָד מֵהַמַּצּוֹת כַּוֵּן בַּבְּרָכָה, טוֹב שֶׁיִּטְעֹם מִכָּל אֶחָד, אֲבָל בְּוַדַּאי דֵּי בְּכַזַּיִת אֶחָד בְּצֵרוּף מִשְׁתֵּיהֶם, וְכָל שֶׁכֵּן לְפִי פֶּשֶׁרַת הַפּוֹסְקִים וּכְפִי פְּסַק הַמְחַבֵּר שֶׁאוֹחֵז בִּשְׁתֵּיהֶם וּמְכַוֵּן בִּשְׁתֵּי הַבְּרָכוֹת עַל שְׁתֵּיהֶם בְּיַחַד מִכָּל שֶׁכֵּן דְּאֵין צָרִיךְ רַק כַּזַּיִת אֶחָד מִשְׁתֵּיהֶם. גַּם רַבֵּנוּ יְרוּחָם (נתיב ה ח"ד) שֶׁהֶעְתִּיק גַּם כֵּן בָּאַחֲרוֹנָה דַּעַת רַבּוֹ הָרֹא"ש לֹא הִזְכִּיר רַק שֶׁאוֹכֵל מִשְׁתֵּיהֶם אֲבָל שְׁנֵי כַּזַּיִת לֹא הִזְכִּיר, [ג]וְצָרִיךְ עִיּוּן:

* וְאוֹמֵר 'זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ'. קָשֶׁה, הֲלֹא אֲמִירָה זוֹ הָוֵי הֶפְסֵק בֵּין בְּרָכָה לִכְרִיכָה, וְהַמְחַבֵּר בְּעַצְמוֹ מְסַיֵּם שֶׁאֵין לוֹ לְהָסִיחַ וְכוּ' כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בִּרְכַּת אֲכִילַת וְכוּ', וְדֹחַק לוֹמַר דְּגַם אֲמִירָה זוֹ הָוֵי מֵעִנְיַן הַסְּעוּדָה כְּמוֹ טֹל בָּרֵיךְ. וּבֶאֱמֶת לֹא מָצָאתִי לְשׁוּם פּוֹסֵק הַאי לִשָּׁנָא שֶׁכָּתַב הַמְחַבֵּר, רַק כָּתְבוּ דִּכְרִיכָה זוֹ הוּא זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ אֲבָל לֹא הִזְכִּירוּ שֶׁיֹּאמַר 'זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ', [ד]וְאוּלַי לָאו דַּוְקָא כָּתַב הַמְחַבֵּר 'וְאוֹמֵר וְאוֹכְלָן' וְכוּ' אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ מִתְּחִלָּה לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר הַגָּדָה זוֹ. וְלוּלֵא דְּמִסְתְּפִינָא הֲוֵי אֲמֵינָא דְּצָרִיךְ לוֹמַר בַּמְחַבֵּר 'וְטוֹבְלָהּ בַּחֲרֹסֶת זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל', וְכִלְשׁוֹן הַשַּׁ"ס (קטו.) וְכָל הַפּוֹסְקִים, וְהַאי 'וְאוֹמֵר' הוּא שִׁיטְפָא דְּלִשָּׁנָא, וְצָרִיךְ עִיּוּן:

ב * בְּטִבּוּל רִאשׁוֹן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. דַּעַת מָגֵן אַבְרָהָם (סק"י) דְּאִם אֵין לוֹ מִמִּינֵי מָרוֹר רַק תַּמְכָא שֶׁקּוֹרִין אֶצְלֵנוּ חֲרֵיי"ן, [ה]אֵין מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין כְּלָל, רַק 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', גַּם בְּנִדּוֹן דִּידָן שֶׁאוֹכְלוֹ קֹדֶם הַסְּעוּדָה מִשּׁוּם דְּאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא. וְחֹק יַעֲקֹב (ס"ק טז) כָּתַב דִּמְבָרֵךְ עָלָיו, מִדְּרָאוּי לֶאֱכֹל בְּחֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, [וְכֵן כָּתַב בַּחֲתַם סוֹפֵר בְּהַגָּהוֹתָיו סִימָן תע"ג (ס"ה), עַיֵּן שָׁם], וּלְדַעְתּוֹ יֵשׁ לְבָרֵךְ עָלָיו שַׁפִּיר גַּם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה מִשּׁוּם זֶה. וּבֶאֱמֶת דִּבְרֵי מָגֵן אַבְרָהָם הֵם מַקְשִׁים קְצָת, דְּאִי אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה כְּלָל אִם כֵּן אַמַּאי יוֹצְאִין בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת מָרוֹר, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסִימָן תע"ג (ביה"ל ד"ה יקח לענה) בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים דְּבָעִינַן בְּמָרוֹר דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה, [וְאֶפְשָׁר מִשּׁוּם דְּרָאוּי לַאֲכִילָה עַל יְדֵי אֵיזֶה תִּקּוּן מִיקְּרֵי בַּר אֲכִילָה], וְכָל שֶׁכֵּן לְפִי מִנְהָגֵנוּ כְּהַיּוֹם שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים אוֹתוֹ מְפֹרָר מִיקְּרֵי שַׁפִּיר רָאוּי לַאֲכִילָה, וְאָנוּ רוֹאִין כַּמָּה בְּנֵי אָדָם טוֹבְלִין בּוֹ פִּתָּם בְּכָל הַשָּׁנָה, וְאִם כֵּן עַל כָּל פָּנִים מִכְּלַל 'שֶׁהַכֹּל' לֹא יָצָא, וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן ר"ה בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן ה', עַיֵּן שָׁם. וְאֶפְשָׁר עוֹד מִדְּחִיבוֹ רַחֲמָנָא לְאָכְלוֹ בַּלַּיְלָה הַזֶּה, הָוֵי

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(יג) פְּרִי חָדָשׁ, וּכְדִיחוּיָא דְּשַׁ"ס (קטו:־קטז.) דִּבְרֵיחַ חֲרֹסֶת סַגִּי לְהָמִית הָאָרֶס, וְאֵינוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם מִצְוָה זֵכֶר לַתַּפּוּחַ: (יד) בֵּית יוֹסֵף (ד"ה ומש"כ ויאכלנו) וּמָגֵן אַבְרָהָם (סק"ו) וּפְרִי חָדָשׁ וּמַשְׁמָעוּת הַגְּרָ"א בְּסָעִיף קָטָן י"ד: (טו) שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ד"ה וכורכה) בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת שַׁאֲגַת אַרְיֵה (סי' ק), וְכֵן מַסִּיק בְּסֵפֶר מַאֲמַר מָרְדְּכַי (סק"ו) בְּשֵׁם כַּמָּה רִאשׁוֹנִים, עַיֵּן שָׁם: (טז) גְּמָרָא (קטו.): (יז) אַחֲרוֹנִים: (יח) לְבוּשׁ (ס"ב) וְהַגְּרָ"א: (יט) עַיֵּן בְּטַ"ז (סק"ט) וְחֹק יַעֲקֹב (ס"ק יג): (כ) אֵלִיָּה רַבָּה (סק"ז) וְכֵן מַסִּיק בְּבֵית מֵאִיר, דְּלֹא כְּמָגֵן אַבְרָהָם (סק"ח): (כא) אַחֲרוֹנִים: (כב) חֹק יַעֲקֹב (ס"ק טו) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: ב (כג) גְּמָרָא (קטו.):

ליקוטי דברי הרב: א] ובשו"ע הרב (סי"ח) כתב שנוהגים במדינות אלו לומר 'היה כורך מצה ומרור' בלי להזכיר 'פסח' כיון שהיום אין לנו קרבן פסח, אולם מ"מ המזכיר לא הפסיד. ובסידור כתב 'היה כורך פסח מצה ומרור'. **ב]** ובשו"ע הרב (ס"כ) כתב שבדיעבד אם שכח ואכל הכריכה בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול, שיכול לסמוך על השיטות שא"צ הסיבה. **ג]** ובשו"ע הרב (ס"ו) כתב שצריך לאכול ביחד ב' כזיתים, כזית מכל אחד. **ד]** ובשו"ע הרב (סי"ח) כתב שנוהגים לומר קודם אכילת הכריכה 'כן עשה הלל', ולא הזכיר חשש הפסק באמירה זו. **ה]** וכן כתב בשו"ע הרב (סכ"ג).

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah